

Tribina: Slom jasenovačkog mita

Govoriti o slomu nečega što je toliko dugo stvarano, uzgajano i paženo i na čemu se još radi čini mi se preuranjenim. Radije bih govorio o početku slamanja nečega što nas sve, pa i one koji su prema tome mitu pozitivni, zarobljava i veže lancima. Čini mi se dobrim večeras vam reći kako sam se ja našao u tome.

Svoje sam bavljenje poviješću u mojim 40-im bio završio i pripremao sam se za igru djeda i unuka i laganu mirovinu. A onda su hvala Bogu došli neprijatelji Hrvati koji rekoše kako smo mi, sudionici Oluje pobili sve „nedužne“ civile oslobađajući svoju zemlju. Tako je to počelo. A onda se u sve to uplelo nekoliko „slučajnih“ osoba koji su me povezali i doveli do Blanke Matković. Moja uloga u svemu trebala je biti uzputna i „onako“ pomoći nešto i vratiti se mojim pučkoškolskim obvezama. Ta me uzputnost dovela dovde gdje jesam i do vas večeras.

I mogućnost poslijeratnog logora Jasenovac isključivana je najvećim dijelom sve do danas, pa i danas, više nego Bleiburg i Križni put. Kada s nekim kolegama povjesničarima i danas o tome razgovaram odnos prema meni je kao prema ratnom zločincu. I to je pristup onih koji su na tim i takvim ratnim zločinima radili i zarađivali i još uvijek to čine. Moram priznati, iako sam opravdano sumnjao u poslijeratni logor Jasenovac, da nisam očekivao pronaći i dokumente o njemu, što smo Blanka i ja sebi uzeli kao primarni zadatak, tim više što je bio već priličan broj objavljenih iskaza i svjedočanstava objavljenih o tom logoru. Pogotovo nisam očekivao da je moguće otkriti dokumente koji govore o kontinuitetu postojanja ne samo jasenovačkog logora, nego sustava logora vezanih uz Jasenovac, čime nam je priča iz naših pučkoškolskih dana o sustavu ustaških jasenovačkih logora postala još bliža i razumljivija.

Ipak je potrebno pogledati kako su i kada povjesničari i publicisti pristupili tome problemu. Prvi koji je spomenuo mogućnost postojanja poslijeratnog jasenovačkog logora je Oton Knezović u Chikagu 1966. na osnovi svjedočenja jednog svećenika koji je govorio o nekoj tvornici opeka, a koja je Knezovića navodila na mogućnost da bi to mogla biti ciglana u Jasenovcu. Pet godina poslije o tome kako su u Jasenovcu najviše stradali Hrvati govorio je književnik Vjekoslav Kaleb. Svoje je mišljenje iznio na tipičan umjetnički način, a zbog kasnijih događaja i to je ostalo nezapaženo. Istraživanje jasenovačkog logora kao historiografskog problema počinje objavljivanjem dokumenata o ustaškom logoru Jasenovac pukovnika JNA Antuna Miletića. Međutim, ostalo je gotovo nezapaženo da je upravo on u

svojoj 3. knjizi iznio činjenice koje su govorile o poslijeratnom logoru Jasenovac, koji je još 1951. rasčišćavan. Iste godine navode slične njegovima iznosi i Vladimir Dedijer. Tek dvije godine poslije, 1989. Franjo Tuđman iznosi svoje činjenice o poslijeratnom logoru Jasenovac. Iako se u tim njegovim mišljenjima tada može nazirati i predizborna kampanja, tko može sumnjati u navode njegova dva prethodnika i njega, s obzirom da su svi bili prilično visoko pozicionirani i da nisu imali osobite razloge „dodavati“ ulje na vatru. Poslijeratni logor 1990. spominje i Ivo Banac kao logor za Informbirovce, a na potrebu temeljitog istraživanja tog logora ukazivao je i akademik Ljubo Boban. Sa Stjepanom Kožulom i njegovim zapisom o poslijeratnom logoru u Jasenovcu i Krapju i napisom Zvonka Ivankovića – Vonte u Globusu 1992. završava ova prva, inicijalna faza kratkog spominjanja tog logora. Kada su proradili topovi i zrakoplovi, muza Klio se povukla, iako bi možda dobro došla u tim vremenima borbe za opstanak.

Obnova zanimanja za poslijeratni logor Jasenovac počinje poslije veličanstvene oslobodilačke akcije Oluja. Kao da se tim oslobođenjem oslobodio i dio stradalnika poraća. Novine su se gotovo natjecale u napisima i iznošenju svjedočanstava 1996. i 1997. Večernji list, Vjesnik, Slobodna Dalmacija, Novi list, Hrvatsko Slovo, pa čak i Feral Tribune. Sve to je lučonošu istraživanja poslijeratnog logora Jasenovac, Ljubicu Štefan potaklo na ideju da sva dotadašnja svjedočanstva dadne na jednom mjestu, u svojim knjigama objavljenim 1999. (*Mitovi i zatajena povijest i Istinom i činjenicama za Hrvatsku*).

Dolazak na vlast post i neokomunista na prvi pogled nije mogla pozitivno utjecati. Oni tada (2001.) ponovo donose i danas važeći Zakon o JUSP Jasenovac po kojem je Jasenovac pod posebnom skrbi antifašističke boračke organizacije i konačno utvrđuju Jasenovac najvećom antifašističkom utvrdom i svetinjom i kao jednog od najvećih spomena holokausta i genocida nad Srbima. Zacrtanog se pravca kao najsigurnijeg oslonca svoje vlasti drži i hrvatski premijer iz Splita, dovršavajući koncept „novog“ Jasenovca kojem se uz brojke dodaju slova (imena navodno ubijenih), tako da mit dobiva nove vrijednote i oltare. Ponovni dolazak modernih „demokratski“ obrazovanih komunista daje samo novi sjaj i crvenilo Jasenovca na hrvatskom tkivu. Treba li govoriti da je u vremenu od povratka neokomunista i HDZ-ovih karijerista na vlast, broj onih koji je govorio o poslijeratnom logoru Jasenovac i poslijeratnom genocidu i progonu Hrvata i ostalih građana Hrvatske nesklonih komunizmu, sveden na jednog ili dvojicu. Ipak i u tamnici se nazire svjetlo. Poslije javnih istupa patera Vladimira Horvata 2005. i izlaska iz tiska knjige Alojza Buljana i Franje Horvata u kojoj su prvi put popisane sve stradale žrtve s područja Novske i dijela Kutine i Siska, te po resavskoj školi napisanog popisa žrtava Jasenovca Jelke Smreke i Đorđa Mihovilovića, pojava Igora

Vukića i njegovog feljtona u Glasu Koncila 2013. djelovala je i još djeluje za sve ljubitelje i protivnike jasenovačkog mita eksplozivno. Dodaju li se tome njegovi javni istupi i zalaganje za registraciju društva trostruki logor Jasenovac u registar udruga grada Zagreba u Hrvatskoj imamo nešto posve novo, neobično i katarzično.

Kada su u pitanju objavljeni izvori tu svakako treba spomenuti već spominjanog Antuna Miletića i serije objavljenih izvora pod nazivom Partizanska i komunistička reprsija i zločini (4 knjige), te Izvješće Državne komisije za utvrđivanje ratnih zločina. Dio se izvora koji govore o poslijeratnim logorima u Jasenovcu i oko njega nalazi u Partizanskim i komunističkim represijama, ali najveći dio izvora o tome do sada je nepoznat i u našem dijelu knjige je iznešen. Tose gradivo nalazi u Državnom arhivu u Sisku u fondovima koji su povezani uz Jasenovac, te sudskim spisima političkih procesa. U Hrvatskom državnom arhivu se nalazi više fondova koji govore o sustavu poslijeratnih jasenovačkih logora, a ovdje navodim Zemaljsku komisiju za ratne zločine, Republički odbor SUBNOR-a, OZN-u i razni drugi manje važni fondovi.

Ovdje je posebno važno spomenuti JUSP Jasenovac koja vodi brigu i skrbi o „zaštiti“ tog spomen područja i dokumenata koji govore o stradanjima, uglavnom u ratnom, ustaškom logoru Jasenovac. No, u međuvremenu kako us se 90-ih pojavili napisi o poslijeratnom logoru Jasenovac, antifašisti su se zainteresirali i za to i tamo pohranili istinu o tome. O tome je hrvatsku javnost prvi upoznao „brižni“ Slavko Goldstein u Novom listu 2002. gdje izmišlja nekakvu „radnu grupu“ Jasenovac kao dio logora Viktorovac kod Siska. Ako je u Jasenovcu bila radna grupa, znači li to da su logoraši ostali u Viktorovcu bili neradna grupa? Ta je svoja umovanja S. Goldstein usustavio u člančić koji je objavio unutar knjige Nataše Mataušić o logoru Jasenovac od 1941.-1945. Isti je neprerađeni članak objavio 2011. u knjizi Jasenovac i Bleiburg nisu isto sa svojim sinom Ivom Goldsteinom. Sažetak toga teksta i mišljenja postavljen je i na web stranici JUSP Jasenovac i tako čitav svijet ima priliku svakodnevno čitati na hrvatskom i engleskom jeziku konstrukcije, izmišljotine i laži hrvatskih uhljeba. Budući je to važno, a sve to plaćaju hrvatski građani, red je da još jednom upozorim hrvatsku javnost i institucije Republike Hrvatske o čemu se radi te da javno iznesu svoj pravorijek.

Dakle, kada se 90-ih počela iznositi istina o poslijeratnom logoru Jasenovac i kada je bilo za očekivati daljnja i temeljita istraživanja o navedenoj temi, Slavko Goldstein sjetio se svojih pajdaša iz udarničkih skojevskih (a možda i knojevskih i ozno-udbaških) dana: Mirka Šimunjaka (upravnik „radne grupe“ i OZN-aš), Franju Cvrtilu (knojevac i stražar) i Ivan Bezjaka, uputivši nas na njihove pisane i audio zapise JUSP Jasenovac. Samo je jedan pisani dokument koji samim svojim načinom ukazuje na konstrukciju, a postoje još 4 CD-a u kojima

govore gore navedeni svjedoci. Kada ih je prvi puta spomenuo u knjizi N. Mataušić 2003. S-Goldstein je najavio i njihovo objavljivanje. Od tada do danas ni slova ni o čemu. Zato sam prije nego sam završio objavljeni članak o Jasenovcu, onako, za svaki slučaj pošao do Jasenovca polsušati Goldsteinove ključne svjedoke koje „ceo svet“ sluša. I Imao sam što poslušati, Goldsteinovi svjedoci mi govore o postojanju poslijeratnog logora Jasenovac. I to ne jednoga, nego više logora, „ali neće oni to reći“. Bilo je to prije dvije godine. I tada i danas sam znao da to Goldstein neće objaviti, ali sam i tada i danas znao tko hoće. Pa neka se vidi tko ne samo prešućuje, nego i laže. Kada je Blanka Matković u siječnju 2015. poslije objavljivanja našeg članka o poslijeratnom logoru Jasenovac poslala zahtjev JUSP Jasenovac i Minitarstvu kulture Republike Hrvatske da se web stranica JUSP Jasenovac uskladi s novim istraživanjima i dokumentima u arhivima Republike Hrvatske do danas nije ništa promijenjeno, niti je Blanka dobila ikakav odgovor. A hrvatski jezičari, ni šest mjeseci poslije ukazivanja na to da jezično pojmovi logor i radna grupa nisu sinonimi ni antonimi, također ne govore ništa. I oni o tome šute. Ne isplati im se.

Na kraju o ekshumacijama. Sve do sada zabilježene ekshumacije u izvorima u našem su radu rezultirale objavom o 440 žrtava i ratnog ustaškog i poslijeratnog komunističkog logora Jasenovac, jer izvori, materijal i nalazi govore i o žrtvama jednog i drugog logora. Žrtve je „netko“ pomiješao, a zna se da to nisu učinili ni ustaše, ni mi. Oni koji su to učinili lako i jednostavno mogu razdvojiti žrtve. Neka se uključe u to barem polovično koliko su se uključili u Goldsteinove OZN-aško UDB-aške konstrukcije, izmišljotine i laži. Najveći je dio tih istraživanja vršen na desnoj obali Save, u selu Donja Gradina. No zanimljivo je pri tome naglasiti da su neka iskapanja vršili čak omladinci na omladinskim radnim akcijama, a koliko im je bilo važno očuvati uspomenu na ta iskapanja govori i to da su te radove, čini se zabilježile samo tadašnje novine, a sama ustanova koja ima zadatak obilježiti grobove i čuvati uspomenu na žrtve „pojma nema o tome“. Moguće je da su i tu pri iskapanju iskopane „nepoželjne“ žrtve. Da bi se u Jasenovcu potvrdile ili opvrgle ogromne brojke i slova, tinta i olovo, govorancije i brbljarije potrebno je uložiti znatno više napora, sustavniji i interdisciplinarniji rad koji će otkriti istinu, istinu koja će sve osloboditi. Inače ćemo ostati u maglama laži mitova kojima su cilj geopolitike i interesno koristoljublje na krvi vjerojatno nevinih, bez obzira jesu li žrtve ratnog ili poratnog logora. Republici Hrvatskoj to ne treba. Kome onda treba?

U Zagrebu, 10. lipnja 2015.

Stipo Pilić, prof.